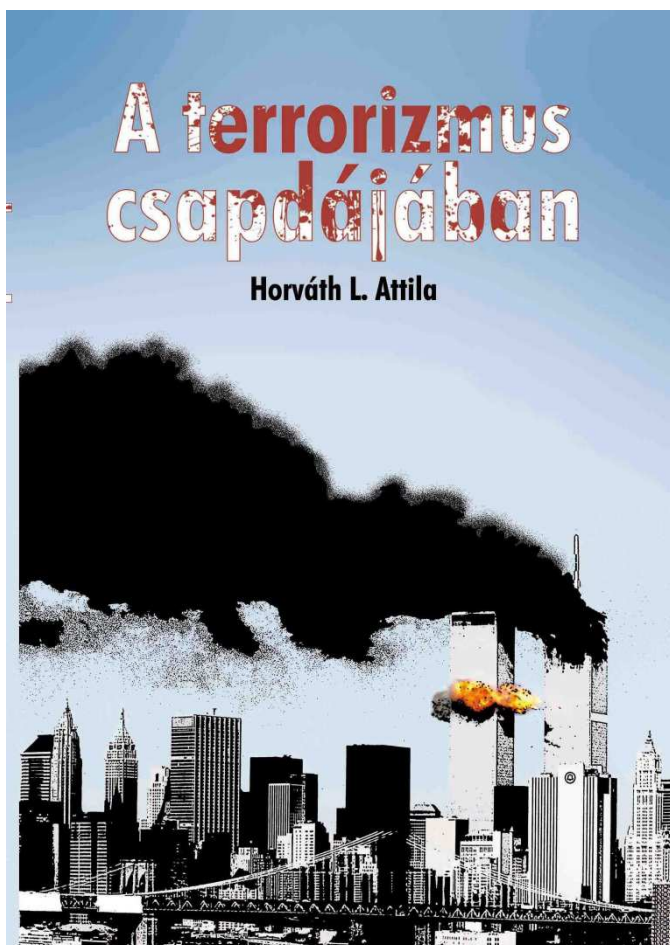

GONDOLATOK HORVÁTH L. ATTILA: A TERRORIZMUS CSAPDÁJÁBAN CÍMŰ KÖNYVE KAPCSÁN

„Senki sem képes terrorizálni egy egész nemzetet, hacsak nem vagyunk mindannyian a bűnsegédei”
Edward R. Murrow¹

A magyar stratégiai (és egyben biztonságpolitikai) gondolkodás változásai rendkívül jól tetten érhetőek a nemzeti biztonsági stratégiákban.² Kiváló példával szolgál erre a terrorizmus megjelenése az egyes stratégiai dokumentumokban.

Bár hazánk terrorfenyegetettsége szerencsére alacsonynak mondható, a különböző szövetségi rendszerekbe való betagozódásunk nem csupán a politikai deklarációk szintjén, de a globális terrorizmus elleni harcban való részvétellel, missziós szerepvállalásainkon keresztül fizikális értelemben is manifesztálódik. Az egymást követő nemzeti biztonsági stratégiákban a terrorizmust a kihívások, kockázatok, fenyegetések szintjén 2002-ben a második, 2004-ben az első helyre kategorizálták, míg 2012-ben egyfajta elmozdulást tapasztalhatunk, a negyedik helyre sorolták vissza. A 2012-es stratégiában való „leértékelődés” azonban közel sem jelenti, hogy a nemzetközi terrorizmus hatására nem zajlanak globális változások.

¹ Edward R. Murrow rádiós-tévé műsorvezető, az Amerikai Nemzeti Híróügynökség egykori vezetője. (Az idézett szöveg eredetiben: *No one man can terrorize a whole nation unless we are all his accomplices*)

² Kiss Petra: A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti biztonsági stratégiák tükrében. *Hadtudomány* 2012/3–4. 68–79. oldal.

*

2014-ben nyarán kétségkívül az Iraki és Levantei Iszlám Állam (Islamic State of Iraq and the Levant. A továbbiakban: ISIS) nevű terrorszervezet akcióiról szóló hírek jelentek meg leggyakrabban a nemzetközi és a hazai médiában. Ez nem tekinthető véletlennek, hiszen az ISIS pár ezer fős tagságával hónapok alatt meghódította az iraki tartományok egy részét, valamint Szíriában is jelentős területeket tart ellenőrzés alatt.

Ennél nagyobb relevanciával bírnak – megítélésem szerint – azok a hatások, amelyek a nemzetközi politikai életben érvényesülnek. Az ISIS térnyerése új államok megszületését eredményezheti (gondoljunk csak a kurdokra közel 2500 éves álmára, amely talán még soha nem volt ennyire elérhető közelségben). Nemcsak a régió destabilizációját, de a korábbi szövetségek átalakulását is magával hozhatja a szunnita ISIS, hiszen a közös érdek egy platformra alá sorolhatja a síita többségű Iránt az Egyesült Államokkal, illetve Izraellel; pontot tehet továbbá az évek óta zajló szíriai polgárháborúra úgy, hogy a kisebbik rossznak tekintett államfő, Basár el-Aszad hatalmát stabilizálják a korábban ellenérdekelt felek.

Az al-Kaida által is szélsőségesnek tartott ISIS sikerei mögött számos olyan ok húzódik meg, amelyek világossá teszik, hogy a terrorizmus általa jelentett kihívásokat csak komplex értelmezéssel oldhatjuk meg. A terrorizmus történelmi kategória, így jellemzői, megjelenési formái, hatásai koronként eltérőek. Napjainkban a terrorizmus nemzetközivé vált, a jelenség pedig a közbeszédben alapvetően iszlámhoz kötődik. Ez a leegyszerűsítés azonban roppant káros következményekkel járhat.

A terrorizmussal foglalkozó szakirodalom rendkívül bőséges. Horváth L. Attila³ *A terrorizmus csapdájában*⁴ című könyvében precízen dolgozta fel és építette be saját munkájába a szakirodalomban közreadott óriási adatállomány jelentős részét. A 19 oldalnyi felhasznált irodalmat nyugodt szívvel nevezhetjük gazdagnak, mintegy fokmérőnek, amely egy tudományos színvonalú alkotás fontos jellemzője.

*

Horváth L. Attila a terrorizmus komplex értelmezésére tesz kísérletet. Olyan kérdésekre keresi a választ, mint kik az elkövetők és a lehetséges áldozatok; mik a terroristák lehetséges célpontjai és miként választják ki azokat; vajon lehetséges-e védekezni a terrortámadások ellen, és ha igen, akkor hogyan.

Számomra az egyik legizgalmasabb témát *A terrorizmus jellemzői* címet viselő fejezet jelentette. Itt fogalmazódnak meg azok a módszertani nehézségek, amelyek a terrorizmus fogalmának meghatározásából fakadnak. Nem mellékes körülmény az,

³ Horváth L. Attila a hadtudományok kandidátusa, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Logisztikai Intézet Műveleti Logisztika Tanszékének vezetője, egyetemi docens, a Magyar Hadtudományi Társaság Védelemgazdasági és Logisztikai Szakosztályának elnöke, több, a közlekedési kritikus infrastruktúra védelmével foglalkozó kutatás vezetője. Egyetemi oktatóként napi szinten vesz részt a közlekedési és logisztikai témájú tárgyak oktatásában az egyetemi képzés teljes palettájában, beleértve a PhD-képzést és a vezérkari tanfolyamot is. A terrorizmussal a 2004-es madridi terrortámadásokat követően kezdett el foglalkozni. Az eltelt mintegy tíz évben számos magyar, illetve angol nyelvű tanulmányt készített a témában, több hazai és külföldi konferencián tartott előadást.

⁴ Horváth L. Attila: *A terrorizmus csapdájában*. Budapest, 2014. Zrínyi Kiadó. 278 oldal, puha kötésű, ragasztott. B5 méret. ISBN 978 963 327 600 6

hogyan az érintett felek egyik oldalról szemlélve terroristának, a másiktól viszont sok esetben szabadságharcosnak minősítik az elkövetőket.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a hadviselés természetének változásait, amelyek tovább növelik a *terrorista* fogalmának értelmezése körül kialakult vitákat. A kutatók számos definíció megalkotásával próbálkoztak, de mai napig nem sikerült konszenzusos meghatározást elfogadni. A szerző – megvizsgálva számos meghatározást – Jonathan Barker egyszerűsített definícióját javasolja elfogadásra. Eszerint a terrorista jellemzője az erőszak alkalmazása vagy azzal való fenyegetés (1); az alkalmazott (vagy kilátásba helyezett) erőszak civil célpontokat is fenyeget (2); (3) az erőszaknak, illetve az azzal való fenyegetésnek politikai céljai vannak (3).

A szerző olyan határterületekkel is foglalkozik, mint például a tengeri kalózkodás vagy a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem. Az e forrásokból származó bevételek ugyanis gyakran szolgálnak illegális csatornákon keresztül terrorszervezetek finanszírozására. Elemzi továbbá azt, hogy kik és hogyan válhatnak terroristává; a terrortámadások elkövetési formáit, a felderítésre és a tervezésre épülő taktikai és szervezési megoldásokat; a terrorizmus és a média meglehetősen bonyolult, de annál álszentebb és egymásból hasznot húzó kapcsolatát.

A média és a terrorizmus viszonya több filozófiai kérdést vet fel. Ezek egyike az önkorlátozás és a sajtószabadság közti vita. A strukturalista-funkcionalista rendszerelmélet szerint a társadalmi alrendszerként funkcionáló média egy kiélezett hírversenyben a *van hírértéke/nincs hírértéke* univerzális értékduál alapján működik.

A hagyományos média „haláláról” rengeteg értekezés született, amelyet az elektronikus, de különösen az online és a közösségi média térnyerésével magyaráznak. Abban az esetben, ha a hivatalos orgánumok vállalnák is az önkorlátozást a tudósításokban, a közösségi médiával megszűnt a hagyományos tájékoztatás monopóliuma: az események környékén tartózkodó civilek által készített fényképek, videók pár másodperc alatt történő megosztása óriási publicitást hozhat.⁵ Ebből adódóan – úgy vélem – naivitás lenne önkorlátozást várni a médiacégektől, amelyeknek működése a piaci részesedéséből függ.

Az önkorlátozás mellett ugyanakkor több tényező szól. Ezek között mindenképpen említést érdemel, hogy a híradások növelik a terrorcsoportok ismertségét, hiszen azok jórészt a minél nagyobb médiafigyelem érdekében hajtják végre akcióikat. További érv, hogy a médiában bemutatott szörnyűségek az áldozatok emlékét, illetve a hozzátartozókat sértik. Végül nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a valós időben közvetített híradás segítheti a terroristákat.⁶

Egy másik érdekes filozófiai kérdés a terrortámadásokról szóló terjedelmes tudósítások esetleges kontraproduktív mivolta. Hiszen ahogy a nézők túrésküszöbe emelkedik a bemutatott borzalmak hatására, ahhoz, hogy hírértékkel bírjon a közvetítés, egyre véresebb tartalmakat kell előtérbe tolni. Továbbá a

⁵ Emlékeztet, hogy amikor Oszama bin Laden pakisztáni rejtékhelyén az US Navy SEAL nevű speciális egysége rajtaütést végzett, egy környéken lakó élőben közvetítette a történetet Twitteren, anélkül, hogy tudta volna, mi is történt valójában. De ugyanúgy, a 2013-ban, a bostoni maratoni futáson elkövetett terrortámadásnál készült felvételek tömkelege segítette azonosítani az elkövetőket, illetve az utánuk zajló hajszát is valós időben követhető volt. Ezekkel az amatőr tudósításokkal az időfaktor miatt a hagyományos média nem képes versenyezni, helyette sok esetben csak „átveszi” az anyagokat.

⁶ Amint erre a mumbai (India) terrortámadás tapasztalatai újból rávilágítottak: nemcsak a nézők követték valós időben tv-ben és az interneten a Chabad Lubavics Központba behatoló nemzetbiztonsági gárda akcióját, hanem a pakisztáni irányító központban levők is, akik a helyzet értékelését követően utasításokkal instrukciókkal láthatták el az elkövetőket.

terrorfenyegetettség folyamatos hangsúlyozása a kutatások szerint szenzációhajhászatként, félelemkeltésként csapódik le a tartalomfogyasztóknál.

A 2001. szeptember 11-dikei események hatására, a média asszisztálásával, számos olyan törvényt fogadtak el az amerikai törvényhozásban, amelyek a klasszikus szabadságjogok korlátozásaként is értelmezhetőek. A médiában zajló félelemkeltés a „kisebbik rossz” elve alapján a társadalom számára elfogadható árnak tűnt. Ez a folyamat 2013-ig zavartalanul működött, de az Edward Snowden által nyilvánosságra hozott tömeges megfigyelési botrány hatására a magántitok szentsége ismét prioritást kezdett élvezni a biztonság mindenhatóságával szemben.

*

A következő nagyobb tematikus egység a terrortámadások lehetséges célpontjait (rurális terek, nagyvárosok, kibertér, emberek) írja le. A fejezet kitér a gerilla-hadviselés teoretikusai (Mao Ce Tung, Marighella, Ernesto „Che” Guevara stb.) „útmutatásainak” napjaink terrorista módszeriben visszaköszönő bemutatására is.

A könyv leghangsúlyosabb része a közlekedési rendszer terrorfenyegetettségének ismertetése. Bár a főbb kockázati tényezőket megemlíti a szerző, de egy, a kritikus információs infrastruktúra ellen elkövetett támadás olyan hatásokkal járna, ami megítélésem szerint megérdemelne egy bővebb elemzést. Szerencsére a terroristák jelenleg még nincsenek azoknak a képességeknek a birtokában, amellyel a kritikus információs infrastruktúra elleni támadásokat hajthatnának végre. Az ezzel kapcsolatos veszélyforrásokat azonban minél gyakrabban szükséges napirenden tartani annak érdekében, hogy azok megfelelő tudományos és közéleti vita tárgyát képezzék. Példaként a szerző is megemlít egy esetet, amikor egy biztonsági szakértő egy konferencián okostelefonja segítségével, kihasználva a rendszerben jelenlevő biztonsági rést, átvette egy utasszállító repülőgép fölött az irányítást...

A 2001-es terrortámadásoknak sok szempontból volt hatása az életünkre. Ezek közül az egyik a repülőtéri biztonsági előírások sok esetben értelmetlenné tűnő szigorítása. Ez, úgy vélem, remekül illusztrálja, miért szükséges a kérdést a lehető legszélesebb körben tárgyalni: egyrészt nem nélkülözhetjük az állandó kísérletet a legtöbb sérülékenységek felfedezése érdekében, másrészt egy-egy ilyen sérülékenység egy tollvonással húzhatja át a korábban alkalmazott biztonsági eljárások tömkelegét.

Ha a szerző által meghivatkozott tudományos háttér biztosítja a kiadvány „gerincét”, úgy *A közlekedés terrorfenyegetettségének jellemzői* címet viselő fejezet adja a könyv „szívét”. (Ebben a fejezetben érvényesül igazán Horváth L. Attila több évtizedes kutatói múltja, de ez egy elismert közlekedési szakembertől joggal várható el.)

A közlekedési rendszer terrorfenyegetettsége általános jellemzőit az alrendszerek elemeinek esettanulmányokkal színesített, a különböző trendek elemzésére is lehetőséget nyújtó bemutatása követi. A fejezet külön foglalkozik a közúti közlekedés (személygépkocsik és autóbusz közlekedés), a vasút és a metró terrorfenyegetettségével. A légi közlekedést érő kihívások vizsgálatánál áttekinti a repülőgépek, illetve a repülőterek ellen elkövetett támadások tapasztalatait. A fejezetet a tengeri hajózás terrorfenyegetettségének (utas- és teherszállító hajók eltérítése, a kalózkodás, hajók elsüllyesztésére tett kísérletek, a kikötők biztonsága és a konténeres szállításból fakadó kihívások) bemutatásával végződik.

Miközben Horváth L. Attila könyvét olvastam, annak az ISIS tényerése mellett rendkívüli aktualitást adott a maláj utasszállító gép ukrainai tragédiája. A katasztrófa egyebek mellett igazolja a terrorizmus meghatározásából eredő nehézségeket, ugyanis a szinte azonnal kibontakozó információs hadviselés során az egyes felek egymást vádolták terrorizmussal. Az esetnek azonban megítélésem szerint egy súlyosabb, hosszú távú hatása is lehet, ugyanis a tragédiát követő óriási médiaérdeklődés megerősítheti a terroristákat az ehhez hasonló akciók végrehajtásában.

* * *

A terrorizmus elleni védelemről egyetlen állam sem mondhat le. A fellépés a tapasztalatok szerint akkor lehet eredményes, ha nem pusztán katonai vagy rendőri erővel kívánják felszámolni a terroristaszervezeteket, hanem politikai megoldásokat is alkalmaznak. Egy, a szerző által is meghivatkozott, 1968-tól 2008-ig tartó vizsgálat megállapításai szerint a terrorszervezetek felszámolására tett kísérleteknek csupán 7% járt sikerrel pusztán katonai erő alkalmazása esetében. Ellenben 43% volt az aránya azoknak az eseteknek, amelyekben – a belső és külső körülmények hatására – az erőszakot politikai eszközökre cserélték.

Horváth L. Attila megítélése szerint a terrorizmus elleni harcban négy területre szükséges fókuszálni: a megelőzésre, az elrettentésre, a reagáló-képességek fenntartására, valamint a következmények felszámolására. Egyetérthetünk a szerzővel abban, miszerint az állítás, hogy *„... nem vagyunk tehetetlenek, csak akkor lesz igaz, ha a terrorizmus elleni fellépés összetársadalmi feladattá válik és valóban komplex értelmezést nyer”*. Tehát: tehetetlenek vagyunk?

Bányász Péter